

GİRESUN HALK HEKİMLİĞİNDE ÇOCUK HASTALIKLARI VE GELENEKSEL TEDAVİ YÖNTEMLERİ*

İlker AVCIOĞLU**
Ülkü KARA***

ÖZ

Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT) araştırmaları, XXI. yüzyılın başlarından itibaren hız kazanmaya başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren Ulusal Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Merkezi (NCCAM), Avrupa Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Federasyonu (EFCAM) başta olmak üzere ulusal ve uluslararası sağlık kuruluşları GETAT yöntemlerini incelemeye, yeni ilaçlar bulmaya ve yeni tedavi yöntemleri geliştirmeye başlamışlardır. GETAT yöntemlerinin kaynağı halktır. Halkın asırlar boyunca deneme yanılma yöntemiyle elde ettiği hastalık ve tedavi ile ilgili bilgi ve tecrübelerin modern tıba uyarlanmasıdır. Bu nedenle, sözlü kültür ortamında canlılığını koruyan ve günümüzde uygulanmaya devam eden Türk halk hekimliği uygulamalarını derlemek, yeni ilaçlar ve yeni tedaviler bulma noktasında, son derece önemlidir. Bu araştırmada, Türklüğün kadim yerleşim yerlerinden biri olan Giresun ili araştırma alanı olarak seçilmiştir. Giresun halk hekimliği uygulamalarında çocuk hastalıklarında tatbik edilen geleneksel tedavi yöntemlerine yer verilmiştir. Araştırma, nitel araştırma veri toplama tekniklerinden, yarı yapılandırılmış görüşme metodu kullanılarak yapılmıştır. Tespit edilen çocuk hastalıkları rasyonel tedaviler, irrasyonel tedaviler ve rasyonel/irrasyonel uygulamaların birlikte kullanıldığı tedaviler olmak üzere 3 grupta tasnif edilmiş ve değerlendirme tablosunda gösterilmiştir. Araştırma; Türk halk hekimliğine, Giresun kültür envanterine ve GETAT araştırmalarına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Tedavi, Türk Halk Hekimliği, Giresun, Çocuk Hastalıkları.

PEDIATRIC DISEASES AND THE TRADITIONAL TREATMENT METHODS IN THE GİRESUN PUBLIC MEDICINE

ABSTRACT

Traditional and Complementary Medicine (GETAT) research, XXI. started to gain momentum from the beginning of the century. National and international health organizations, especially the World Health Organization (WHO), the National Center for Complementary and Alternative Medicine (NCCAM) operating in the United States, and the European Federation of Complementary and Alternative Medicine (EFCAM) are trying to examine GETAT methods, find new drugs and find new drugs. Began to develop treatment methods. The source of GETAT methods is the public. It is the adaptation of the knowledge and experience of the disease and treatment, which the people have acquired through trial and error for centuries, to modern medicine. For this reason, it is extremely important to compile Turkish folk medicine practices, which maintain their vitality in the oral culture environment and continue to be applied today, in terms of finding new drugs and new treatments. In this research, Giresun

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 17.02.2022; Yayına Kabul Tarihi: 15.05.2022

* Bu araştırma, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde devam eden "Geçmişten Günümüze Giresun İli Halk Hekimliği İnanış ve Uygulamaları" adlı doktora çalışmasından üretilmiştir.

** Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, Şebinkarahisar Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, GİRESUN; ORCID: 0000-0003-3028-8730, E-posta: ilker.avcioglu@giresun.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, GİRESUN; ORCID: 0000-0001-6975-2671, E-posta: ulkuatakara@gmail.com

Etik Beyanı: Araştırmada, 2020 yılı öncesi veriler kullanıldığından etik kurul raporuna yer verilmemiştir.

province, one of the ancient settlements of Turkishness, was chosen as the research area. Traditional treatment methods applied in pediatric diseases are included in Giresun folk medicine practices. The research was conducted using semi-structured interview method, one of the qualitative research data collection techniques. Identified pediatric diseases are classified in 3 groups as rational treatments, irrational treatments and treatments with rational/irrational combinations and shown in the evaluation table. Research; It will contribute to Turkish folk medicine, Giresun cultural inventory and GETAT research.

Keywords: Traditional Medicine, Turkish Folk Medicine, Giresun, Pediatrics.

Giriş

Anadolu'nun kadim yerleşim yerlerinden biri olan Giresun, antik çağlardan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır (Emecen, 1996, s. 78). 1071 Malazgirt Zaferi ile Marmara kıyılarına kadar ilerleyen Türkmenler, Giresun Şehrini güneydeki dağlık bölgelerini yurt tutmaya başlamışlardır (Giresun Kent Kültürü, 2008, s. 48-49). Giresun XI. yüzyılın sonlarından XV. yüzyılın başlarına kadar Çepniler başta olmak üzere birçok Türk topluluğunun yerleşim alanı olmuştur.

1461 yılında Fatih'in Trabzon'u fethi sonrasında Giresun, Trabzon sancağına bağlanarak Osmanlı Devleti'ne dâhil olmuştur. Bölgenin bir Türk yurdu haline gelmesi sürecinde Çepnilerin büyük katkıları vardır (Giresun Kent Kültürü, 2008, s. 48-49). Giresun, XV. yüzyıldan itibaren Türk yurdu hâline gelmiştir. Dolayısıyla, Giresun halk kültüründe, doğumdan ölüme kadar bütün folklorik inanış ve pratiklerde, Türk kültürünün izleri tespit edilmektedir. Giresun, halk kültürünün önemli unsurlarından biri de halk hekimliği inanış ve uygulamalarıdır.

Halk hekimliği, bütün toplumlarda olduğu gibi Türk dünyasında önemli bir yere sahiptir. Halk hekimliği inanış ve uygulamaları, Türk halk biliminin önemli araştırma alanlarından birisidir. Pertev Naili Boratav, halk hekimliğini; *"Halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz."* şeklinde tanımlamıştır (1973, s. 122).

Don Yoder, halk tıbbını *"Halk tıbbı, halk arasında görülen hastalıklara karşı uygulanan iyileştirme metotlarının tümü ile hastalıklar üzerine olan geleneksel görüşlerin bütünüdür."* şeklinde tanımlamıştır. Yoder'e göre halk tıbbı; ilkel insanın hastalık ve sağlıkla ilgili düşüncelerinden ortaya çıkan ve halkın inanç, töre, düşünce ve yaşam koşulları bağlamında organik olarak gelişen tedavi yöntemleridir (2015, s. 398). Rivers, geleneksel tedavi yöntemlerini "evsel" olarak nitelendirmiştir. Rivers'a göre; bu evsel tedavi yöntemleri insanın sınırsız gözlem gücü ile deneyimlerin birleşmesi sonucu ortaya çıkar (2004, s. 92). Halk hekimliği üzerine çalışmalar yapan araştırmacıların, halkın "kendi imkânlarıyla" hastalıklarla mücadele etmesi noktasında birleştikleri görülmektedir.

Halk hekimliğinde en dikkat çekici uygulamalar dinsel ve büyüsel uygulamalardır. İnsanlık var olduğu andan itibaren çare bulamadığı amansız hastalıkları, inanç eğilimlerine göre, kötü ruhlarla ilişkilendirmiştir. Hastalıkların kötü ruhlardan geldiği inanışı dinsel ve büyüsel uygulamaların gelişip çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu görünmeyen zararlı varlıklarla, ancak mistik güçleri olan tedavi edicilerin başa çıkabileceği kanaati, halk hekimliğinde özel uygulayıcıları ortaya çıkarmıştır. Halk hekimliği üzerine araştırma yapan hemen hemen bütün araştırmacılar, "büyü ve din" (magico and religious) kavramlarına dikkat çekmişlerdir (Boratav, 1973, s. 123-127; Pritchard, 1976 s. 176-201; Rivers, 2004, s. 11; Eyüpoğlu, 2007, s. 3-8; Kaplan, 2010, s. 37-42; Örnek, 2014, s. 56-57; Yoder, 2015, s. 398). Kaplan, geleneksel tedavi yöntemlerinin "büyü ve din" ilişkisini, modern tıp ve geleneksel tıp arasındaki fark olarak değerlendirmiştir (2010, s. 34).

Halk hekimliği, modern tıbbın henüz teşekkül etmediği dönemlerde ortaya çıkmış ampirik uygulamalardır (Avcıoğlu vd. 2020, s. 211). Günümüzde, modern tıbbın birçok imkanının olmasına rağmen bireylerin, halk hekimliği uygulamalarından vazgeçmediği görülmektedir. İnsanlar, kimyasal ilaçlara maruz kalmamak amacıyla hafif hastalıklarda, modern tıp uygulamalarına destek¹ olunabilecek hastalıklarda ve modern tıbbın çaresiz kaldığı hastalıklarda halk hekimliği uygulamalarını tercih etmektedir. Yukarıda ifade edilen gerekçelerle, Giresun halkının geçmiş bilgi ve tecrübeleri kullanılarak hastalıklarla mücadele etme yöntemlerinin tümüne Giresun halk hekimliği uygulamaları adını verebiliriz. Giresun halk hekimliği uygulamalarında dinsel ve büyüsel pratikle yapılan uygulamaların yanı sıra, bitki, hayvan ve maden kökenli emlerle yapılan tedaviler gibi birçok geleneksel tedavi kullanılmaktadır.

Son yıllarda Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT) araştırmaları hız kazanmaya başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren Ulusal Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Merkezi (NCCAM) ile Avrupa Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Federasyonu (EFCAM) başta olmak üzere ulusal ve uluslararası sağlık kuruluşları GETAT yöntemlerini incelemeye, yeni ilaçlar bulmaya ve yeni tedavi yöntemleri geliştirmeye başlamışlardır (Şahan vd. 2019, s. 13-14; Demir, 2019, s. 6; Öztürk vd. 2020, s. 24-25). Bu bağlamda, biz de çalışma konusu olarak halk hekimliğini tercih ettik. Sözlü kültür ortamında, kuşaktan kuşağa aktarılan sağlıkla ilgili bilgi ve tecrübeleri saha araştırmalarıyla tespit etmeye çalıştık. Giresun halk hekimliği uygulamalarında çocuk hastalıklarını tercih etmemizin nedeni ise Türk kültüründe aileye verilen hususi önemdir.

Türk sosyal yapısında aile, bütün toplumsal yapının çekirdeği durumundadır. Eski Türk ailesi kan akrabalığına dayalı; anne, baba ve çocuklardan oluşan küçük aile tipindedir (Donuk, 1981, s. 164; Kafesoğlu, 1998, s. 227-228). Türk sosyal hayatında ailenin, kadının ve çocuğun korunması törenin güvencesi altındadır (Aslan, 2019, s. 459). Eski Türklerden günümüze çocuk ailenin ve dolayısıyla milletin geleceği olarak görülmektedir. Bu bağlamda, Türk kültüründe anne karnından başlayarak çocuğu korumaya yönelik birçok geleneksel uygulamaya rastlanılmaktadır. Bu çalışmada, Giresun halk hekimliğinde tespit edilen 35 çocuk hastalığı ve bu hastalıkların geleneksel yöntemlerle teşhis ve tedavilerine yer verilmiştir. Hastalıkların tedavi yöntemleri; rasyonel tedaviler, irrasyonel tedaviler ve rasyonel ve irrasyonel tedavilerin birlikte kullanıldığı tedaviler olmak üzere 3 grupta tasnif edilmiş ve değerlendirme tablosunda gösterilmiştir.

Tespit Edilen Çocuk Hastalıkları ve Geleneksel Tedavi Yöntemleri

1. Al Basması

Türk mitolojisinde "Al" ruhu karışık saçlı ürkütücü bir görüntüye sahip ve gece karanlıkta ortaya çıkan dişil bir ruh olarak tasvir edilir. Türk halkları arasında "Albastı, Al Karısı, Albıs, Albız, Almış, Abaası" gibi çeşitli adlarla bilinir. "Al" ruhu anneye ve çocuğa zarar verir (Beydili, 2015, s. 43). Türk halk inanışında, anne ve çocuk sağlığı için bu kötü ruha karşı tedbirler alınır. Giresun halk hekimliğinde al basması ile ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

Yeni doğum yapmış kadın ve çocuk al basmasına karşı korunur: Bebek ve anne lohusalık dönemi bitip bebeğin kırkı çıkana kadar tek başlarına bırakılmaz (KK.2; KK.20; KK.37; KK.61).

Al karasından korunmak için çocuğun başucuna süpürge konur (KK.31).

¹ Alternatif tıp, destekleyici tıp.

Yörede metal eşyaların bulunduğu yere al karasının giremeyeceği inanişı mevcuttur. Bu nedenle annenin bulunduğu odaya iğne, bıçak, balta ve makas gibi metal eşyalar koyulur (KK.39; KK.59).

Al basmasını engellemek için beşığın yakınına bebeğin babasının gömleği veya ceketi asılır (KK.59).

2. Arpacık Tedavisi

Çocuğun gözünde çıkan arpacığa pamukla demli çay uygulaması yapılır (KK.38).

Arpacık olan bölgeye okuyup tükürülünce tedavi olacağına inanılır (KK.56).

3. Bağırsak Kurdu Tedavisi

Bağırsak kurdu tedavisi için çocuğa günde 1-2 su bardağı kekik çayı içilir (KK.17).

Aç karnına 1 tatlı kaşığı pekmez tüketilmesi bağırsak kurtlarını döker (KK.46; KK.47).

4. Bebek Gazı Giderme Tedavisi

Bebeğe yarım çay bardağı rezene çayı içirilmesi, bebek gazı tedavisi için kullanılır (KK.22).

Bebeğin ağzına 1 çay kaşığı fındık yağı verilmesi, bebek gazının giderilmesi için kullanılır (KK.28).

Bebeğin karnına zeytinyağı sürülerek masaj yapılır (KK.3).

5. Boğaz Ağrısı Tedavisi

Taflan ağacı yaprağı bir tülbent ile boğaza sarılır (KK.45).

Çocuğa sabah-akşam şerbetçi otu çayı içirilir (KK.39).

Boğaz ağrısı olan çocuğa sıcak sütün içine kestane balı konulup içirilir (KK.66).

Karadut pekmezi boğaz ağrısına iyi gelir (KK.45).

Ihlamur demlenerek çocuğa sabah-akşam içirilir (KK.61).

Isırgan otu haşlanıp suyu süzöldükten sonra boğaza sarılır (KK.38; KK.48).

Taflan ağacı yaprağı kaynatılıp suyu içirilir (KK.63).

Yılan pancarı haşlanarak boğaz ağrısı olan çocukların boğazına sarılır (KK.47).

6. Boğmaca Tedavisi

Servi ağacı kozası çayının çocuğa içirilmesi, boğmaca tedavisinde kullanılır (Çalış, 2019, s. 216)

“Tülbenti üç defa okuyup boğaza sararak düğümleri çözödür. Bu uygulamaya art arda devam edilir. Bu işleme boğdurma denilir.” (Melikoğlu, 2018, s. 559)

7. Burun Tıkanığı Tedavisi

Çocuğun burnuna buhar verilmesi burun tıkanıklığını açar (KK.24).

Çocuğa sarımsak koklatılır (KK.24; KK.65).

Tereyağı burun uçlarına sürödür. Yağ eridikçe burun açılır (KK.31).

Burnu tıkanan çocuğun burnuna 1-2 damla zeytinyağı damlatılır (KK.24).

Burnu tıkanan bebeğin beşığıne sarımsak dövölüp asılır (KK.1; KK.35).

Çocuğun burnuna 1-2 damla tuzlu su damlatılması burun tıkanıklığını açar (KK.2; KK.34).

Çocuğun yattığı odaya dilimlenmiş soğan konur (KK.38).

8. Diş Ağrısı Tedavisi

Dişin üzerine sarımsak konulması diş ağrısı tedavisi için kullanılır (KK.40).

Ağrı olan dişin dibine 1 tutam tuz konulur (KK.65).

Diş otu kaynatıldıktan sonra suyu ile gargara yapılması diş ağrısını keser (KK.47).

Alıç yağı eritilip çocuğun ağrı olan dişine konulur (KK.47).

Çocuğa yaş nane çiğnettirilir (KK.59).

9. Et Ezilmesi Tedavisi

Et ezilmesi olan çocukların ezilen bölgelerine kül sarılır (KK.18).

Siyah üzümün ezik bölgelere sarılması et ezilmesi tedavisi için kullanılır (KK.65).

Ezik bölgelere koyun postu sarılır (KK.5; KK.7).

Gece yatmadan önce ezik bölgelere çiğ et sarılır (KK.11).

10. Göz Ağrısı Tedavisi

Çocuklarda göz ağrısı tedavisi için ağrı olan göze 2-3 damla anne sütü damlatılır (KK.38; KK.47).

Göze 2-3 damla soğan suyu damlatılır (KK.39).

11. Göz İltihabı Tedavisi

İltihap olan göze çiğ patates dilimi sarılır (KK.4).

Göz otu kaynatılır. Kaynatılan su biraz soğuduktan sonra göze bir pamuk yardımı ile uygulanır (KK.5).

Çocuğun gözüne 2-3 damla anne sütü damlatılması göz iltihabı tedavisi için kullanılır (KK.6; KK.47).

12. Haşirik (Küçük Sivilce) Tedavisi

Bebeklerin, özellikle kırkı çıkmamış çocukların yüzünde küçük küçük çıkan ve sivilceye benzeyen kırmızı yaralardır.

Çocuk çimenlik bir yere yatırılır. Etrafı bir değnekle çizilir. Ve sonra çocuk yerden kaldırılır. Çizginin içinde kalan çimen kazınarak veyahut yolunarak oradan alınır. Bir gazete kâğıdına konur. Bu çimenler güneşte veya sobanın altında kurutulur. Çimenler kurudukça çocuğun yüzündeki yaraların da iyileştiğine inanılır (KK.69).

13. İdrar Tutamama Tedavisi

Gece sık sık altına kaçırın çocukların altına kavrulmuş toprak konur (KK.40).

Sarı kantaron bitkisinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan çayın çocuklara içirilmesi idrar tutamayan çocukların tedavisi için kullanılır (Arslan, 2005, s. 45).

14. İshal Tedavisi

Çocuğa kavrulmuş un yedirilmesi ishali keser (KK.4).

Sabah-akşam haşlanmış pirinç yedirilmesi ishale iyi gelir (KK.18).

İshal tedavisi için çocuğa semiz otu yedirilir (KK.44).

15. İştahsızlık Tedavisi

İştahı olmayan çocuğa her gün 1 yemek kaşığı pekmez sulandırılarak içirilir (KK.60).

16. Kabızlık Tedavisi

Sabahları aç karnına 1 tatlı kaşığı zeytinyağı içirilir (KK.37).

Çocuğa madımak otu çayı sabah aç karnına içirilir (KK.55).

Galdirik otu kaynatıldıktan sonra suyunun çocuğa içirilmesi kabızlığa iyi gelir (KK.47).

17. Karın Ağrısı Tedavisi

Karın ağrısı olan çocuklara ballı su içirilir (KK.28).

Şeker şerbeti yapılarak çocuğa içirilmesi karın ağrısını keser (KK.17).

Karnı ağrıyan çocuğun ayakları sıcak tutulur (KK.19).

Çocuğa dut pekmezi yedirilmesi karın ağrısına iyi gelir (KK.66).

Haşlanmış patates yedirilir (KK.39).

18. Kırık Çıkık Tedavisi

Kırık-çıkık tedavisi için yörede bulunan kırıkçı-çıkıkçılara götürülür. Kırıkçı yumurta sarısı ve rendelenmiş beyaz sabun ile macun yaparak kırılan bölgeyi sarar. Bölgenin sabit kalması çok önemli olduğundan mutlaka tahta parçaları ile sabitlenir (KK.61).

Kırık-çıkık ocaklarına götürülür (KK.15; KK.38; KK.55; KK.61; KK.65).

19. Kırk Karışması Tedavisi

Kırkı çıkmamış iki çocuğun bir araya gelmesi sonrasında bir çocuğun bu karşılaşmadan olumsuz etkilenmesidir. Yörede genel olarak kırk karışmasına basık/basuk adı verilir (Küçük, 2011, s. 289; Avcioğlu, 2017, s. 151; Dost, 2018, s. 19; Melikoğlu, 2018, s. 571).

Kırkı çıkmamış çocuklar dışarı çıkarılmaz. Loğusalık dönemi tamamlanmayan anneler birbirini ziyaret etmezler (KK.59).

Doğum yapan iki anne karşılaşırsa basık olma olayının gerçekleşmemesi için el ele tutuşup diz çökerler: "*Ben basmadım sen de basma.*" derler (KK.1)

Lohusa dönemi tamamlanmamış iki kadın karşılaşırsa çengelli iğne değiştirirler. İğne değiştirdikten sonra üç defa çömelip kalkarlar. Bu uygulamayla basık olmaktan kurtulacağına inanılır (KK.58).

"Kırk basan çocukları değirmene götürürlerdi. Değirmende suyun gözüne bir yumurta kırıp çocuğu orada yıkarlardı. Böyle yaparsan çocuk basukluktan kurtulur." (Küçük, 2011, 290)

Kırkı çıkmamış çocuğun bulunduğu eve çocuktan ağır eşyalar getirilirse çocuk basuk olmasın diye bu eşyaların üzerinde bir süre tutulur (KK.35).

Bebek ve annenin basuk olmaması için silah taşıyan bir erkeğin anne ve bebeğin yanına girmemesi gerekir (Dost, 2018, s. 18).

Kırkı çıkmamış çocuğun eşyaları gece dışarıda bırakılmaz. Eğer bırakılırsa çocuğun basık olacağına inanılır (KK.49).

Basık olduğu düşünölen çocuk, hocalara okutulursa basıklıktan kurtulur (KK.50).

20. Kızamık Tedavisi

Kızamık olan çocuklara tatlı şeyler yedirilir (KK.11; KK.25; KK.29; KK.40).

Kızamık olan hastaya bol su içirilmesi kızamık tedavisinde kullanılır (KK.39; KK.55; Avcıoğlu, 2017, s. 160; Horuz, 2000, s. 68'den aktaran; Melikoğlu, 2018, s. 570).

Kızamıklı bölgelere bal sürölür (KK.45).

Çocuklara haşlanmış mercimek suyu içirilmesi kızamık tedavisinde kullanılır (KK.33).

Kızamık şekeri kaynatıldıktan sonra çocuğa içirilir (KK.46; KK.63).

21. Konuşma Güçlüğü Tedavisi

Konuşamayan çocuğun dilinin açılması için günde 1 defa dilinin altına çok az kaya tuzu koyulur (KK.38).

Konuşması geciken çocuğa 1 adet bıldırcın veya güvercin yumurtası çiğ olarak içilir. Bu uygulamayla çocuğun konuşacağına inanılır (KK.13).

Şebinkarahisar'da konuşamayan çocuklar Şebinkarahisar kalesine çıkarıp gezdirilir. Bu şekilde çocuğun konuşacağına inanılır. Bu uygulama çok sık uygulanmasa da yöre halkı kaleyi kutsal mekân olarak kabul eder (Avcıoğlu, 2017, s. 153).

Konuşamayan çocuğun dili kaldırılıp dil altındaki zar (dil bağı) kesilir (KK.25; KK.67).

Konuşma güçlüğü olan çocuğun ağzına kuş yavrusu sokulup öttürölür. (KK.26; KK.30).

Konuşma güçlüğü çeken ya da kekeme olan çocuğa inek dili yedirilir (Melikoğlu, 2018, s. 569).

Cumartesi günü çocuğa kurşun döktürölmesi konuşamayan çocuğun tedavisi için uygulanır (KK.29; KK.39).

22. Korku Tedavisi

Sık sık korkan çocuklara muska yazdırılır. (KK.9; KK.17; KK.31; KK.53).

Süpürgeден çöp alınır; seccadeden tüy alınır ve bir miktar bal mumu eritilerek hepsi karıştırılır. Oluşan karışımın hastaya koklatılması korku tedavisi için kullanılır (KK.10).

Korkan çocuklara kurşun döktürölür (KK.35; KK.54; KK.64).

Korkusu olan kişilerin bir büyüye maruz kaldığı düşünölürse; Giresun Adası'nın etrafı 7 defa dolaştırılır (KK.38).

Yörede korkusu olan çocuklara yanık ekmek yedirilir (KK.17).

Korkan çocuğa "çaluk" denir. Banyo yapan çocuğun leğendeki suyu banyodan dökölünce suyu çalındı, denir. Suyu çalınan çocuk çok sık korkar. Çocuğun korkmasını önlemek için çocuk hocalara okutulur (KK.1).

Korkusu olan çocuklar türbelere götürölür (KK.13; KK.14; KK.16; KK.58; KK.62).

23. Kulak Ağrısı Tedavisi

Tereyağı eritilip 3-4 damlası ağrı olan kulağa damlatılır (KK.40; KK.65).

Yeni doğum yapmış annenin sütünden kulağa 2-3 damla damlatılır (KK.10; KK.28; KK.63; KK.65).

Ağrıyan kulağa 2-3 damla soğan suyu damlatılır (KK.20; KK.47).

Karalahana ezildikten sonra tülbent ile süzölür. 2-3 damla kulağa damlatılır (KK.41; KK.52).

Taflan ağacının yaprakları ezilerek suyu çıkarılır. Çocuğun ağrı olan kulağına 2-3 damla damlatılır (KK.39; KK.59).

Taflan ağacı yaprağı yıkandıktan sonra ağrı olan kulağa sarılır (KK.64).

Karalahana yaprakları ağrı olan kulağa sarılır (KK.38).

24. Pişik Tedavisi

Pişik olan çocuğun altına höllük² koyulur (KK.1; KK.4).

Pişik olan bölgeye tuzsuz tereyağı sürölür (KK.35; KK.39).

Ezeltere bitkisi kurutulur toz haline getirilir. Pişik olan bölgelere uygulanır (KK.46; KK.48).

Kavrulmuş toprak pişik tedavisi için kullanılır (KK.10).

25. Sarılık Tedavisi

Sarılık hastası olan kişinin damağı kesilirse hastalıktan kurtulur (Dost, 2018, s. 35).

Sarılık ocağına götürölür, ustura ile alın bölgesine kesik atılır (KK.12).

Sarılık olan bebeğin üzerine sarı bez örtölür. Eve sarı lamba takılır. Sarılık olan kişiye sarı kıyafetler giydirilir (KK.10; KK.30; KK.61).

Sarılık olan çocuğa soğan koklatılır (KK.41).

Çocuk sarılık olmasın diye yıkandığı suyun içine sarı mısır ya da sarı altın gibi nesnelere konulur (Dost, 2018, s. 18).

Sarıerik ağacına idrar yaptırılır. Bu işlemde sonra sarılık geçer (Avcioğlu, 2017, s. 91).

Sarılık olan çocuk hocalara okutulur (KK.41; KK.45).

“Eğer sarılık olan kişi küçük çocuksa, banyo yaptırılırken leğene altın atılır. Annesi yüzüğünü veya küpesini atar.” (Küçük, 2011, s. 370)

26. Soğuk Algnlığı Tedavisi

Soğuk algnlığı tedavisinde sarımsak kullanılır: Sarımsak ezilerek çocuğa yedirilir (KK.13). Et suyu ile hazırlanan bol sarımsaklı çorba soğuk algnlığına iyi gelir (KK.38).

Ayva ağacı yaprakları demlenerek soğuk algnlığı olan çocuğa içirilir (KK.30).

Altın otu çayı grip olan çocuklara iyi gelir (KK.6).

Nane ve limon kaynatıldıktan sonra çocuğa içirilir (KK.18; KK.26; KK.33).

İhlamur çayı soğuk algnlığı tedavisinde kullanılır (KK.38).

Hasta olan çocuğa, sabah ve akşam 1 çay kaşığı kestane balı yedirilir (KK.63).

Soğuk algnlığı geçiren çocuklara dut pekmezi yedirilir (KK.46).

---

² Çürümüş ağaç gövdelerinden elde edilen tortu.

27. Suçiçeği Tedavisi

Dut pekmezi yenilmesi suçiçeği tedavisinde kullanılır (KK.38).

Günde 2 defa (sabah ve akşam) 1 su bardağı çınar ağacı yapraklarından hazırlanan çayın tüketilmesi suçiçeği tedavisinde kullanılır (KK.36).

Kaşınan bölgelere karbonatlı su sürülür (KK.48).

Yulaf ezmesi tüketilmesi suçiçeği hastalığı tedavisinde kullanılır (KK.60).

Uzun süren suçiçeği hastalığında hasta çocuk hocaya okutulur (KK.12; KK.56).

28. Uçuk Tedavisi

Çocukların ağız kenarlarında çıkan uçuk yaralarına karadut pekmezi sürülür (KK.12; KK.14; KK.18).

Uçuk olan bölgeye tereyağı sürülür (KK.7; KK.15; KK.60).

Günde 2-3 defa uçuk olan yere kestane balı sürülür (KK.57).

Bir miktar cıva ile rendelenmiş beyaz sabun merhem kıvamına gelinceye kadar karıştırılıp uçuk olan bölgeye günde 2 defa (sabah ve akşam) sürülmesi uçuk tedavisinde kullanılır (KK.44).

1 diş sarımsak dövüldükten sonra 1 çay kaşığı bal eklenerek iyice karıştırılır. Oluşan karışım günde 1 defa uçuk olan bölgeye sürülmesi uçuk tedavisinde kullanılır (KK.15).

Uçuk olan bölgelere domates suyu sürülür (KK.35; KK.62).

29. Uyuz Tedavisi

Uyuz olan çocuklar tuzlu su ile banyo yaptırılır (KK.51).

Uyuz olan bölgelere çamur sürülür (KK.63).

Kükürt ve yoğurt karıştırılarak uyuz olan bölgelere sürülür (Avcioğlu, 2017, s. 68).

Pişmiş soğan uyuz olan bölgelere sarılır (KK.60).

Uyuzdan kaynaklanan kaşıntıların tedavi edilmesi için kızaran yerlere soğan suyu sürülür (KK.36).

Çocuğun uyuz olan yerleri yosunlu su ile yıkanır (KK.47).

Çocukların uyuzdan kaynaklanan kaşıntılarının giderilmesi için uyuz olan bölgelere limon suyu sürülür (KK.38).

Uyuz olan bölgeler sirkeli su ile yıkanır (KK.49; KK.60).

Söğüt ağacı yaprakları hafifçe haşlandıktan sonra kaşıntı olan bölgelere sarılır (KK.68).

"Meşe külü bir tasta su ile karıştırılarak hasta yıkandıktan sonra hastanın vücuduna sürülür." (Okutan, 1949, s. 401)

Kurumuş söğüt ağacı yaprakları ve dalları öğütülerek toz haline getirilir. Elde edilen toz uyuzdan kaynaklanan kaşıntıların giderilmesi için kullanılır (KK.38).

Uyuz olan bölgelere gazyağı sürülür (KK.35).

Evelik otu kökleri 1 gece yoğurttan bekletilir. Bir sonraki gün yoğurt uyuz olan bölgelere sürülmesi uyuz hastalığı tedavisinde kullanılır (Karataş, 2010, s. 31'den aktaran; Melikoğlu, 2018, s. 570).

30. Yanık Tedavisi

Yanık olan bölgeye yoğurt sürülür (KK.38).

Yanık olan bölgeye ezilmiş veya rendelenmiş elma sarılır (KK.29).

Küçük yanıklara diş macunu sürülür (KK.47).

Civil yaprakları biraz ılık suda bekletildikten sonra yanık olan bölgeye sarılır (KK.57).

Yanık tedavisi için Eynesil'de bulunan yanık ocağı ziyaret edilir (KK.38; KK.50; KK.51; KK.69).

31. Yara Tedavisi

Küçük kız çocuklarının kulaklarının delinmesi sırasında oluşan yaraların iyileşmesi için yaraya ısırgan otu sürülür (KK.7).

Erkek çocuklarının sünnet yaralarının tedavisinde toz haline getirilmiş tezek ve kül kullanılır (KK.10).

Burun kanamasını durdurmak için enseden saç koparılır (KK.39).

Kesik ve yaralanmalarda yaraya tütün basılır (KK.50; KK.65).

Kanamaların durdurulması için yaraya kül basılır (KK.60).

32. Yüksek Ateş Tedavisi

Yüksek ateşi olan çocukların alın ve karın bölgesine dilimlenmiş çiğ patates konulması yüksek ateşi düşürür (KK.42).

Sarımsaklı suyla bez ıslatılır ve alına konur (KK.22).

Çocuğun eklem yerlerine çökelek suyu sürülmesi yüksek ateşi düşürür (KK.15; KK.31).

Ateşi olan çocuğun üzeri kalın giydirilmez. Havale geçirmesini önlemek için ılık suyla duş aldırılır (KK.23).

Yüksek ateşi olan çocukların alınları ve koltuk altlarına sirkeli bez koymak ateşi düşürür (KK.21; KK.27; Avcıoğlu, 2017, s. 33; Küçük, 2011, s. 367).

Papatya çayı ateş düşürücü olarak kullanılır (KK.54; KK.56; Arslan, 2005, s. 22).

Salamura üzüm yapraklarının koltuk altı ve alın bölgesine konulması yüksek ateşi düşürmek için kullanılır (KK.48).

33. Yürüme Güçlüğü Tedavisi

Cuma günü çocuk cuma namazına götürülür. Çocuğun bir ayak bileğinden diğerine kırmızı bir ip ya da kuşak bağlanarak namazın bitmesi beklenir. Cuma namazından çıkan ilk kişiye bu ip bir makasla kestirilir. Böylece çocuğun yürüyeceğine inanılır. Bu uygulamaya "ayak bağı kesme/köstek kesme" adı verilir (KK.13; KK.27).

Yürüyemeyen çocuk cuma günü camiye götürülür. Camiden ilk çıkanın elini tutar veya camiden ilk çıkan kişinin kucağına verilir (KK.6; KK.67).

Cuma günü çocuğun eline bir ceviz dalı verilerek ev dolaştırılır. Bu uygulama 3 Cuma tekrarlanırsa çocuğun yürüyeceğine inanılır (KK.66).

Dört yol ağzına su dökülürse çocuğun yürüyeceğine inanılır (KK.35; KK.54).

Cuma günü çocuk beşikten dua okunarak sallanırsa yürüyeceğine inanılır (KK.29).

Cuma günü bir kazan içerisine ceviz yaprakları atılarak kaynatılır. Su ılıdıktan sonra bu suyla çocuk yıkanırsa çocuğun yürüyeceğine inanılır (KK.54).

Çocuk sepete koyulur. "Güdümlü ekmek istiyor.", denilip çevredeki evlerden ekmek toplanır. Bu toplanan ekmekler 40 gün çocuğa yedirilirse çocuk yürümeye başlar (Avcioğlu, 2017, s. 152).

Yörede yürümesi geciken çocuğun basık olabileceği düşüncesi hâkimdir. Bu nedenle basıklığın ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar mevcuttur: Yürüyemeyen çocuğun bir kaya üzerinden sallandırılması basıklığı ortadan kaldırır. Birçok köyde kayalıklar vardır. Basıklığı olan çocuk ayaklarından tutulup o kayalardan aşağı sarkıtılırsa çocuğun yürüyeceğine inanılır (KK.58). Basık olduğu için yürüyemeyen çocuk Mayıs Yedisinde³ kapı eşliğinden 3 defa geçirildikten sonra denizden alınan suyla yıkandırılır. Bu uygulamayla çocuğun basıklığı geçer (KK.51).

Yaşı geldiği hâlde yürüme güclüğü çeken çocuk değirmene götürülüp yıkandırılır (KK.54).

Yürüyemeyen çocuk közmeklikten⁴ geçirilirse yürüyeceğine inanılır (KK.37).

Yürüyemeyen çocuk boyunduruğun⁵ üzerinde yıkanırsa yürümeye başlar (KK.59; Avcioğlu, 2017, s. 152).

Türbelere götürülür (KK.8; KK.11; KK.25; KK.47).

Hocalara götürülüp okutulur ve muska yazdırılır (KK.51; KK.60; KK.64).

Çocuğun yürümesi için adak adanır (KK.25; KK.40; KK.46).

34. Zatürre Tedavisi

Her sabah 1 tatlı kaşığı köy tereyağı ve 1 adet köy yumurtasının sarısı (çiğ) karıştırılarak çocuğa yedirilir. 40 gün boyunca bu uygulamanın yapılması zatürre olan çocukları tedavi eder (KK.40).

Zatürre olan çocuğa kemik iliği çorbası içirilir (KK.38; KK.69).

Her sabah 1 bardak süte, 1 tatlı kaşığı kestane balı eklenerek çocuğa içirilmesi zatürre hastalığının tedavisi için kullanılır (KK.46).

Tereyağı ve bal karıştırılarak çocuğa yedirilir (KK.7; KK.69).

Zatürre olan çocuğun göğüs kafesine bal sürüldükten sonra koyun postu ile sarılır (KK.7; KK.18).

Zatürre olan çocukların altına ısıtılmış toprak konur (KK.58).

Un kepeği tuz ile kavrulup tülbent bezin içine koyularak göğüs üzerinde bekletilir (KK.38; KK.59; KK.69; Avcioğlu, 2017, s. 44).

1 bardak sıcak süte 1-2 diş sarımsak doğranarak çocuğa içirilmesi zatürre hastalıkları tedavisinde kullanılır (KK.48; KK.68).

35. Zehirlenmeler

Çocukları arı soktuğunda bir dilim domates arının soktuğu bölgede bekletilir. Bu uygulama arının zehrini alır ve acıyı azaltır (KK.16). Arı sokması sonucu bölgenin

³ Miladi 20 Mayıs.

⁴ Ahşaptan yapılan ahır penceresi.

⁵ Arabaya koşulan öküzlerin, mandaların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen ağaç çember.

şişmemesi için bozuk para, demir, bıçak vb. metal eşyalar arının soktuğu bölgede bekletilir (KK.1; KK.38). Yoğurt, tereyağı ve ayran gibi süt ürünleri arının soktuğu bölgeye sürülür (KK.13; KK.54; KK.59).

Akrebın soktuğu yer, zaman kaybetmeden bıçakla kesilir. Zehrin vücuda yayılmasını önlemek için kan emilir ve tükürülür (KK.1; KK.22; KK.30; KK.42; KK.44).

Gıda zehirlenmesi sonucu zehirlenen çocuk kusturulur (KK.15; KK.32; KK.50). Çocuğa yoğurt yedirilmesi ve ayran içirilmesi gıda zehirlenmesi tedavisinde kullanılır (KK.59). 1-2 adet çiğ patates rendelenerek tülbentten geçirilir. Elde edilen su gıda zehirlenmesi geçiren çocuğa içirilir (KK.16).

Çocuklarda yılan sokması sonucu oluşan zehirlenmelerde zaman kaybetmeden zehirli kan emilip tükürülür. Daha sonra yılan soktuğu bölge turşu ile sarılır (KK.18). Yılanın soktuğu bölgeye çamur sarılır (KK.1; KK.50).

Çocuk Hastalıkları Tedavi Değerlendirme Tablosu

Folklorun her zaman olumlu işlevleri olmaz. Bazen folklorun olumsuz ya da bozuk işlevleri de vardır (Merton, 1968: s. 105; Aça vd. 2017: s. 58). Halk hekimliği uygulamaları doğal tedaviler olarak kabul edilse de insan sağlığına zararlı olabilecek uygulamaları olabilir. Örneğin, tedavide kullanılan bir bitki bir kişide olumlu sonuçlar verirken, tedavide kullanılan bitkiye alerjisi olan başka bir kişide olumsuz sonuçlar verebilir. WHO, geleneksel hekimlikte kullanılan insan sağlığına zararlı, bilimsel dayanağı olmayan akıl dışı uygulamaları engellemek ve faydalı olan uygulamaları modern tıbbı uyarlamak amacıyla GETAT çalışmalarını gündemine almıştır (Biçer vd. 2019, s. 247-250; Demir, 2019, s. 5-7; Öztürk vd. 2020, s. 24-30). Halk hekimliği ile ilgili araştırma yapan araştırmacılar kullanılan geleneksel tedavileri genel olarak 3 grupta tasnif etmişlerdir (Boratav, 1973, s. 123-128; Asil, 1989, s. 33-34).

Bu bağlamda, folklorun bozuk işlevleri olabileceğini, GETAT çalışmalarını ve daha önce yapılmış halk hekimliği tedavi yöntemleri tasniflerini dikkate alarak, Giresun halk hekimliğinde çocuk hastalıklarını irrasyonel tedaviler, irrasyonel tedaviler ve rasyonel/irrasyonel tedavilerin birlikte kullanıldığı tedaviler olmak üzere 3 grupta değerlendirmek yerinde olacaktır. Bitkisel, hayvansal ve madensel malzemelerin kullanıldığı akla uygun tedavi yöntemleri rasyonel tedaviler; inanılması güç dinsel-büyüsel uygulamalarla yapılan tedaviler ise irrasyonel tedaviler olarak değerlendirilmiştir:

Hastalık Adı	Rasyonel Tedavi Uygulamaları	İrrasyonel Tedavi Uygulamaları	Rasyonel ve İrrasyonel Tedavilerin Birlikte Kullanıldığı Uygulamalar
Al Basması		√	
Arpacık			√
Bağırsak Kurdu	√		
Bebek Gazı	√		
Boğaz Ağrısı	√		
Boğmaca			√
Burun Tıkandığı	√		
Diş Ağrısı	√		
Et Ezilmesi	√		
Göz Ağrısı	√		
Göz İltihabı	√		
Haşırık (Küçük Sivilce)		√	
İdrar Tutamama	√		
İshal	√		

Giresun Halk Hekimliğinde Çocuk Hastalıkları ve Geleneksel Tedavi Yöntemleri

İştahsızlık	√		
Kabızlık	√		
Karın Ağrısı	√		
Kırık-Çıkık			√
Kırk Karışması (Basukluk)		√	
Kızamık	√		
Konuşma Güçlüğü			√
Korku		√	
Kulak Ağrısı	√		
Pişik	√		
Sarılık			√
Soğuk Algınlığı	√		
Suçiçeği			√
Uçuk	√		
Uyuz	√		
Yanık			√
Yara	√		
Yüksek Ateş	√		
Yürüme Güçlüğü		√	
Zatürre	√		
Zehirlenme	√		

Tablo 1: Çocuk Hastalıkları Tedavi Değerlendirmesi

Sonuç

Giresun, XV. yüzyıldan itibaren Türk yurdu haline gelmiştir. Dolayısıyla Giresun folklorunda, doğumdan ölüme kadar bütün folklorik inanış ve pratiklerde, Türklüğün izlerini görmemiz mümkündür. Geleneksel hekimlik uygulamaları, Giresun halk kültüründe günümüzde de canlılığını koruyan önemli kültürel unsurlardır. Giresun halk hekimliği uygulamalarında görülen; hastalıkların su ile tedavi edilmesi (su kültü), hastalıklara çare bulmak için türbelerin⁶ ziyaret edilmesi (Veli Kültü), hastalıklar için adak adanması (kanlı-kansız kurban), hastalığın tedavi için ocaklara götürülmesi (ateş kültü, kötü ruhlarla mücadele), hastalıklarla mücadele etmek için kullanılan dinsel ve büyüsel işlemler (kurşun dökme, muska yazdırma, okutup-üfletme vb.) kadim Türk topluluklarının asırlar boyunca uyguladığı geleneksel tedavilerdir.

Giresun halk hekimliği uygulamalarında, rasyonel tedaviler olarak değerlendirebileceğimiz bitkisel malzemeler kullanılarak hastalıkların tedavi edilmesi oldukça yaygındır. Yörede yetişen epidemik bitkilerden çay (*camellia sinensis*), karayemiş (taflan/*laurocerasus officinalis*), kestane (*castanea sativa*), kuzukulağı (ezeltire/*rumex acetosella*), sırgan (ısırgan otu/*urtica dioica*), kalisar çiçeği-altın otu (yayla çiçeği/*helichrysum plicatum*), ihlamur (*tilia rubra*), pancar (karalahana/*brassica oleracea*), fındık (*corcylus avellana*), dut (*morus alba*), ezeltire (kuzukulağı/*rumex acetosella*), galdirik (*trachystemon orientalis*) ve madımak (*polygonum aviculare*) çocuk hastalıklarının tedavisi için kullanıldığı görülmektedir. Kaynak kişiler, bu bitkilerin ve bu bitkilerden elde edilen karışımların sadece çocuk hastalıkların tedavisinde kullanılmadığını; aynı zamanda yetişkin hastalıklarının tedavisinde de bu bitkilerden yararlandığını ifade etmişlerdir (KK.28; KK.38; KK.45; KK.47; KK.48; KK.55; KK.69). Bu bağlamda, belirli bir bölgenin bitki, hayvan, maden ve doğal kaynak çeşitliliği, o bölgenin geleneksel hekimlik uygulamalarını şekillendirdiği sonucuna ulaşılabilir.

Bu çalışmada, Giresun halk hekimliğinde, 35 çocuk hastalığın geleneksel tedavisine yer verilmiştir. Çocuk hastalıklarını rasyonel tedaviler, irrasyonel tedaviler ve

⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Kara, 1999.

rasyonel/irrasyonel tedavilerin birlikte kullanıldığı tedaviler olmak üzere 3 grupta tasnif edilmiştir. Bağırsak kurdu, bebek gazı, boğaz ağrısı, burun tıkanığı, diş ağrısı, et ezilmesi, göz ağrısı, göz iltihabı, idrar tutamama, ishal, iştahsızlık, kabızlık, karın ağrısı, kızamık, kulak ağrısı, pişik, soğuk algınlığı, uçuk, uyuz, yara, yüksek ateş, zatürre ve zehirlenme olmak üzere toplam 23 hastalığın tedavisinde rasyonel tedaviler kullanılmıştır. 5 hastalığın (al basması, kırk karışması, korku, haşırık ve yürüme güçlüğü) tedavisinde sadece irrasyonel tedaviler kullanılırken; 7 hastalığın (arpacık, boğmaca, kırık-çıkık, konuşma güçlüğü, sarılık, suçiçeği ve yanık) tedavisinde rasyonel ve irrasyonel uygulamalar birlikte kullanılmıştır.

Giresun halk hekimliğinde çocuk hastalıklarının tedavisinde kullanılan yöntemlerin % 65,7'si rasyonel tedaviler; % 14,3'ü irrasyonel tedaviler ve % 20'si rasyonel ve irrasyonel uygulamaların birlikte kullanıldığı tedavilerdir. Halk hekimliği uygulamalarının büyük bir çoğunluğu dinsel ve büyüsel uygulamalar yani irrasyonel uygulamalardır. Ancak, Giresun halk hekimliğinde çocuk hastalıklarının tedavisinde % 65,7'lik bir oranla rasyonel tedavilerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, yöre halkının çocukları koruma içgüdüğü ile tedavilerde daha gerçekçi yöntemleri tercih ettiğini söylemek yerinde olacaktır.

Sözlü kültür ortamında canlılığını koruyan, halk hekimliği uygulamalarının derlenmesi yeni tedaviler ve ilaçlar keşfetme noktasında modern tıp çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AÇA, M. - M. A. YOLCU (2017). "Folklorda Örtük ve Bozuk İşlev". *Folklor/Edebiyat*. XXIII/90: 47-58.
- ARSLAN, Ö. (2005). *Dereli (Giresun) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ASİL, E. (1989). "Halk Hekimliği ve Eczacılığı Araştırmalarında Metodoloji". *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 31-37.
- ASLAN, N. (2019). "Türklerde Aile Anlayışı ve Çocuk". *Türk Dünyası Araştırmaları*. CXXI/239: 457-464.
- AVCIOĞLU, İ (2017). *Şebinkarahisar Halk Hekimliği Uygulamaları*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- AVCIOĞLU, İ. - A. FİDAN (2020). "Doğru Karadeniz Bölgesi Halk Hekimliğinde Isırgan Otu". *Doğru Karadeniz'de Toplum ve Kültür I*. (ed. Musa Yavuz Alptekin). Trabzon: Serander Yayınları: 211-225.
- BEYDİLİ, C. (2015). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- BİÇER, İ. - B. P. YALÇIN (2019). "Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp: Türkiye ve Seçilen Ülkelerinin İncelenmesi". *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*. XXII/1: 245-257.
- BORATAV, P. N. (1973). *100 Soruda Türk Folkloru (İnançlar, Töreler ve Törenler, Oyunlar)*. 1. Baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÇALIŞ, M. (2019). *Giresun Bitki Kültürü*. Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- DEMİR, E. (2019). *Sağlık Çalışanlarının Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi Yöntemlerine Yönelik Bilgi, Tutum ve Davranışları*. İstanbul: Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DONUĞ, A. (1982). "Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Âile". *Tarih Dergisi*. 33: 147-168.
- DOST, E. (2018). *Trabzon ve Giresun Yöresi Çepnilerinde Eski Türk İnanışlarının İzleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- EMECEN, F. (1996). "Giresun". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul. XIV: 78-80.
- EVANS PRITCHARD, E. E. (1976). *Witchcraft, Oracles and Magic Among the Azande*. Oxford: Clarendon Press.
- EYÜPOĞLU, İ. Z. (2007). *Anadolu İlaçları*. İstanbul: Derin Yayınevi.
- Giresun Kent Kültürü* (2008). Giresun: Giresun Valiliği Yayınları.
- HORUZ, M. (2000). *Giresun İli Görele İlçesi Gültepe Köyü Monografisi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi (Seminer Çalışması).
- KAFESOĞLU, İ. (1998). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- KAPLAN, M. (2010). *Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.
- KARA, Ü. (1999). *Giresun'da Adak İnanıcı ve Adak Yerleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KARATAŞ, T. (2010). *Şebinkarahisar İlçesi Halk Kültürü*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi. (Yayımlanmamış Lisans Tezi).
- KÜÇÜK, A. (2011). *Giresun Çepni Folkloru*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- MELİKOĞLU, A. (2018). *Giresun İli Halkbilim Monografisi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- MERTON, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.
- OKUTAN H. T. (1949). *Şebinkarahisar ve Civarı Coğrafya, Tarih, Kültür, Folklor*. Giresun: Yeşil Giresun Matbaası.
- ÖRNEK, S. V. (2014). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. Ankara: Bilgesu.
- ÖZTÜRK, Y. E. vd. (2020). "Geleneksel Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanımı". *Bütünleyici ve Anadolu Tıbbı Dergisi*. 1/3: 23-35.
- RIVERS, W. H. R. (2004). *Tıp, Büyü ve Din*. (çev. İ. Enis Köksaldı). İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- ŞAHAN, D. - M. N. İLHAN (2019). "Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları ve Halk Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi". *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*. IV/3: 12-19.
- YODER, D. (2015). "Halk Tıbbı ve Modern Tıp". (çev. Sibel Yoğurtçuoğlu-Ayfer Gülüm). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*. (hızl. M. Öcal Oğuz-Selcan Gürçayır Teke-Sunay Akkaya). Ankara: Geleneksel Yayınları.

Kaynak Kişiler

- KK.1: S. E., 1954, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.:12.05.2019
KK.2: A. A., 1973, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 12.05.2019
KK.3: S. Ç., 1939, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 12.05.2019
KK.4: M. A., 1972, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 12.05.2019
KK.5: H. Y., 1960, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 13.05.2019
KK.6: E. K., 1984, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 19.05.2019
KK.7: E. T., 1954, Dereli/Giresun. G.T.: 14.12.2019
KK.8: N. Ç., 1968, Merkez/Giresun. G.T.: 21.02.2020
KK.9: A. K., 1942, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 13.05.2019
KK.10: N. K., 1965, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.:15.05.2019
KK.11: L. E., 1965, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 15.05.2019
KK.12: Ö. G., 1986, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 16.05.2019
KK.13: Z. Y., 1977, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 16.05.2019
KK.14: R. E., 1957, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.15: H. Y., 1956, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.16: S. Ç., 1939, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.17: R. Ş., 1970, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.18: M. A., 1955, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.19: E. Ş., 1993, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.20: S. Y., 1971, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.21: S. A., 1978, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.22: F. P., 1973, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.23: U. Ç., 1966, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.24: İ. D., 1954, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.25: S. B., 1968, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 17.05.2019
KK.26: A. K., 1977, Alucra/Giresun. G.T.:19.05.2019
KK.27: M. Ö., 1944, Alucra/Giresun. G.T.:19.05.2019
KK.28: M. Ç., 1950, Alucra/Giresun. G.T.:19.05.2019
KK.29: N. Ç., 1968, Merkez/Giresun. G.T.: 21.02.2020
KK.30: A. T., 1952, Alucra/Giresun. G.T.:19.05.2019
KK.31: Ş. K., 1942, Alucra/Giresun. G.T.: 19.05.2019
KK.32: L. K., 1957, Alucra/Giresun. G.T.: 17.01.2020
KK.33: H. A., 1936, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 22.05.2019
KK.34: N. T., 1973, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 20.05.2019

- KK.35: H. Ş., 1961, Güce/Giresun. G.T.: 15.07.2019
KK.36: N. K., 1940, Bulancak/Giresun. G.T.: 07.02.2020
KK.37: F. Ç., 1972, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 16.05.2019
KK.38: A. K., 1981, Merkez/Giresun. G.T.: 21.07.2019
KK.39: E. Ö., 1931, Keşap/Giresun. G.T.: 30.04.2019
KK.40: A. T., 1956, Keşap/Giresun. G.T.: 30.04.2019
KK.41: N. Ç., 1962, Keşap/Giresun. G.T.: 30.04.2019
KK.42: A. S., 1948, Keşap/Giresun. G.T.: 30.04.2019
KK.43: C. Ç., 1954, Keşap/Giresun. G.T.: 30.04.2019
KK.44: S. A., 1944, Keşap/Giresun. G.T.: 30.04.2019
KK.45: N. A., 1960, Bulancak/Giresun. G.T.: 29.10.2019
KK.46: H. A., 1967, Bulancak/Giresun. G.T.: 29.10.2019
KK.47: S. E., 1959, Bulancak/Giresun. G.T.: 29.10.2019
KK.48: S. K., 1970, Piraziz/Giresun. G.T.: 07.02.2020
KK. 49: F. K., 1939, Bulancak/Giresun. G.T.: 29.10.2019
KK. 50: Ş. K., 1973, Piraziz/Giresun. G.T.: 07.02.2020
KK. 51: Ş. K., 1952, Piraziz/Giresun. G.T.:07.02.2020
KK. 52: M. Ş., 1934, Güce/Giresun. G.T.: 02.02.2020
KK. 53: İ. T.,1968, Alucra/ Giresun. G.T.:19.05.2019
KK. 54: Ç. N., 1987, Merkez/Giresun. G.T.: 03.06.2019
KK. 55: P. U., 1955, Bulancak/Giresun. G.T.: 29.10.2019
KK. 56: P. D., 1964, Merkez/Giresun. G.T.: 12.11.2019
KK. 57: E. K., 1940, Merkez/Giresun. G.T.: 05.10.2019
KK. 58: D. K., 1963, Şebinkarahisar/Giresun. G.T.: 16.05.2019
KK. 59: N. K., 1978, Dereli/Giresun. G.T.: 14.12.2019
KK. 60: H. K., 1924, Bulancak/Giresun, G.T.: 07.02.2020
KK. 61: S. K., 1951, Piraziz/Giresun. G.T.: 11.03.2020
KK. 62: H. P., 1972, Piraziz/Giresun. G.T.: 11.03.2020
KK. 63: Z. T., 1947, Piraziz/Giresun. G.T.: 06.02.2020
KK. 64: T. S., 1969, Piraziz/Giresun. G.T.: 27.02.2020
KK. 65: E. A., 1965, Piraziz/Giresun. G.T.: 27.02.2020
KK. 66: F. Ö., 1928, Piraziz/Giresun. G.T.: 12.03.2020
KK. 67: A. E., 1963, Piraziz/Giresun. G.T.: 12.03.2020
KK. 68: C. B., 1956, Bulancak/Giresun. G.T.: 29.10.2019
KK. 69: Ç. N., 1987, Merkez/Giresun. G.T.: 03.12.2019